

## RECENSIES

toegewijde hoofdamtenaar, wie het bij zijn leven aan waardering niet gemankeerd heeft. Soms mist men in deze kroniekmatige aanpak de toetsing aan de inzichten van anderen. Zo ben ik benieuwd wat de deskundige schrijver zelf denkt van T's opvatting (blz. 28) dat een modern oorlogsschip zonder geschut, maar met een mooie kajuit erop getimmerd bijna een pakketboot is - van het type waarvan T (volgens schr.) in 1876 de Stoomvaart Maatschappij Zeeland een offerte deed.

Hoe schr. T. als persoon ziet, komt niet helemaal uit de verf. Weliswaar heeft hij in enkele paragrafen (1-4, 35) een aantal biografische notities bijeengebracht - T. was "een allerwelwillendste man, wien geen moeite te veel was" - en als bijlage een handschriftanalyse opgenomen, maar hij verwerkt daarin jammer genoeg niet elders in de tekst gedane mededelingen, waarin T. ons als men nader komt. Zo was hij bepaald een gewiekste ambtenaar: zit er een parlementaire enquête naar de vlootkwestie in de lucht, dan grijp hij de gelegenheid aan de deskundigen tevoren in te lichten hoe zij tot een eensluidend standpunt kunnen komen. Een ander menselijk trekje: krijgt hij van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, waar een van zijn projecten werd beoordeeld niet het volle pond, dan bedankt hij als lid. Intrigerend is verder dat zijn adviezen nogal eens in de wind werden geslagen. Sloegen deze niet aan, omdat hij - wie het blijkens zijn bemoeiingen met De Schelde soms niet aan visie ontbrak - zijn superieuren en collega's vooruit was?

Op dit punt laat zich de opmerking van algemener aard maken, dat het zicht op de man in zijn tijd nog wel enige verdieping lijkt te behoeven. Ik maak deze opmerking omdat bij geïnteresseerden in de geschiedenis van de techniek, zo men wil technische geschiedenis, het streven bestaat de banden met de geschiedenis in het algemeen nauwer aan te halen. Dan is het ook zaak aan andere aspecten dan het technische, waar mogelijk, ruime aandacht en toewijding te besteden. Overigens - dit na het voorgaande ten overvloede - heeft Dirkzwager getoond zich dit bewust te zijn, zij het dat met betrekking tot de neerslag daarvan in dit boek enkele bezwaren en desiderata bestaan.

J. A. DE JONGE

PAUL VAN 'T VEER, *De Atjeh-Oorlog* (Amsterdam: Uitgeverij De Arbeiderspers, 1969, 320 p., 16 plates, maps. Price f 25.-).

The Sultanate of Atjeh has always intrigued the Western world. For centuries North Sumatra formed a link between the Archipelago and the West, becoming the axis of Islamic expansion in Indonesia. The Sultanate of Atjeh lay on its northwest coast, its early history shrouded by legends until the first decades of the sixteenth century when it came into prominence after the Portuguese conquest of Malacca (1511). After the fall of Malacca, Atjeh became the center of Islamic scholarship and was noted for the strictness of its observance of the 'faith' and the scholarship of its *ulamas*. This proved to be a cohesive force in Atjehnese resistance to the Dutch in their long and catastrophic war with the Netherlands.

The Atjeh War, or as the Atjehnese called it, the Dutch War, began in 1873 and, according to the author, did not end until 1942 with the landing of the Japanese on Sumatra's North Coast. The extent and duration of this internecine war cost over a hundred thousand lives and, for Holland after 1876, the *batig slot* from its colony in the Southeast Archipelago. The strain placed on the Dutch colonial treasury retarded development in the rest of the Netherland Indies Archipelago well into the twentieth century. This war became the focal point of a century of national, international and colonial policy. It raised for the first time the spectre of a  *Jihad*  the Indonesian Archipelago; a war of resistance

to Dutch rule by a politically disunited people bound together through a common religion, Islam. This was a disastrously bitter contest for Holland, both militarily and politically. It drew many of its famous military leaders such as Generals Jan van Swieten, Karl van der Heijden and J. B. van Heutsz into acrimonious controversies over their conduct of the war. Politically it resulted in the fall of the Liberal government in 1874 and caused innumerable cabinet crises in Holland as well as providing a debating forum for over three quarters of a century on the moral issues of the Atjeh War for such figures as Multatuli, Busken Huet, L. W. G. Keuchenius, J. Fabius, Abraham Kuyper, C. Snouck Hurgronje, P. J. Troelstra, H. Colijn and many others.

Two basic themes are the subject of *De Atjeh-Oorlog* by Paul Van 't Veer of Amsterdam. The issues in Van 't Veer's work are: First, the military side of the war: not only its strategy, tactics and heroics but also the provocations, terror and cruelty in a war of colonial imperialism. In particular he decries the destruction and burning of *kampongs* during Van der Heijden's drive down the Atjeh Valley in 1878-79; Lieutenant Colonel (later General) G. C. E. van Daalen's slaughter of men, women and children in the Alas-land campaign in 1904, as well as the military's inhuman treatment of convict labor, used for transport in lieu of animals, which resulted in an estimated death toll of over twenty-five thousand convict laborers in Atjeh. Secondly, the moral and political aspect of the war: on one hand, it was a question of the moral right of Holland to declare war on a sovereign nation based on dubious reports from the Dutch Consul-General at Singapore, W. H. Read, of so-called treachery on the part of Atjeh when the Atjehnese attempted to negotiate with other Powers to prevent Dutch encroachment and, on the other, the controversy over the political and economic consequences of Van Swieten's annexation of Atjeh to the Netherlands government in January 1874 when its announced aim was merely to conclude a treaty with the Sultan similar to the so-called Siak Treaty. This would have given the Dutch control over Atjeh's foreign affairs and the right to suppress piracy in Atjehese waters while the Sultan would have retained administrative control over his Sultanate.

The narrative begins in 1870, with the revolutionary change in Netherland Indies' ties with Europe resulting from the opening of the Suez Canal which coincided with faster and more frequent voyages between the Archipelago and the Motherland and ends with the capitulation of the Japanese in 1945 by which time political changes in Sumatra prevented the Dutch from returning to Atjeh.

Van 't Veer employs a newspaperman's approach to history in writing this narrative. As some of his sub-titles would suggest: *The Treachery of Singapore and A Quarrel among Brothers*, his style is slanted toward sensational journalism; frequently expressing the moral indignation of a crusading reporter who observes the destruction and moral degradation which inevitably results from internecine colonial wars. He divides the Atjeh war into four definite phases devoting a chapter to each phase: 'The First Atjeh War 1873' is concerned primarily with events leading up to the calamitous first expedition; 'The Second Atjeh War 1874-1880' includes the second expedition, Van Swieten's annexation of Atjeh and its military government until 1880, when civil administration was instituted, as well as the 'paper war' of the 1880's of polemical arguments on the causes and conduct of the war; 'The Third Atjeh War 1884-1896' during this period military government was reinstated and the *concentratie stelsel* (concentration system) established, called by the Dutch soldiers the 'Gates of Demmeni', and 'The Fourth Atjeh War 1896-1942' euphemistically called the 'pacification phase', begins with the so-called 'treachery of Teuku Uma' and ends with the Japanese landing on Sumatra.

Despite its popular format and occasional excursions into irrelevant topics such as

Van Heutzs' family relationship, this book gives a lucid insight into the stresses built up within a colonial power over its expansionistic policies.

This book makes a fine contribution to the nineteenth century history of Southeast Asia as well as that of European imperialism and is a change from many of the earlier dry narratives of the Atjeh War. The author made good use of both official and private records in the Algemeen Rijksarchief and its auxiliary depot at Schaarsbergen, Dr. Abraham Kuyper Huis in The Hague and the Koninklijk Instituut voor Taal-Land-en Volkenkunde of Leiden. Although it has a register of names and is well illustrated, the paucity of footnotes and lack of both a bibliography and index lessens the value of this book as a reference work.

CHARLES R. BEAMER

JAC. S. HOEK, *Politieke geschiedenis van Nederland. Oorlog en herstel. Offerfeest der tegenstellingen* (Leiden: Sijthoff, 1970, 304 blz., personenregister, zakenregister, f 14.50).

In een kritische analyse van dit boek schreef Drees sr. dat het gemoed van Hoek vol schijnt 'van de zwartste verdenkingen tegen zijn medemensen' (*Accent*, 27-6-1970, blz. 29). Hoek repliceerde in hetzelfde weekblad (1-8-1970, blz. 7) dat deze bewering onjuist was; zij zou slechts opgaan voor een bepaalde categorie van mensen: 'voor politici, wanneer zij bij een kabinetsformatie betrokken zijn'. Deze stekeligheden zijn kenmerkend voor Hoeks *Politieke geschiedenis van Nederland*.

Dit boek wordt zowel door de uitgever (op de flap) als door de auteur (in de eerste zin van zijn werk) aangekondigd als een geschiedenis van de politieke ontwikkelingen in Nederland sedert de Tweede Wereldoorlog. In werkelijkheid is het minder en méér dan dat. Minder, omdat het uitermate beperkt is in de behandelde onderwerpen en in de tijd - in feite gaat het slechts over de periode 1944-1949; méér, omdat het eigenlijk een ego-document is, een gekleurde visie van de schrijver op een belangrijke periode uit onze geschiedenis, waarbij Hoek zich niet heeft laten remmen door wetenschappelijke overwegingen van objectiviteit.

Na een korte inleiding volgen tien hoofdstukken: de regering in ballingschap, de houding van die regering ten aanzien van het parlement, strategische problemen van de geallieerde oorlogsvoering, Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog, de politieke invloed van het verzet, de partij-politieke situatie in en direct na de oorlog, het streven naar een partij-politieke hervorming, de bijzondere rechtspleging, de perszuivering en de economische en sociale ontwrichting.

Hoek signaleert in de door hem beschreven periode een duidelijke anti-parlementaire stroming. De oorsprong daarvan zoekt hij in de jaren dertig, hoewel hij niet veel verder komt dan het noemen van de beweging Nationaal Herstel en van de namen van een aantal hoogleraren (Gerretson, De Quay, Romme, Hugo Visscher, H. H. Kuyper, Van Schelven). Deze zwakke bewijsvoering betekent niet dat Hoek ongelijk heeft. In die jaren werden de anti-parlementaire krachten in Nederland- en daar niet alleen - sterker. Hoek legt een direct verband tussen deze voor-oorlogse anti-parlementaire stromingen en de lautheid van de belijders van constitutie en democratie in de Nederlandse kolonie in Londen in de oorlogsjaren. Aan het hoofd van die ondemocratische stroming plaatst Hoek koningin Wilhelmina. Zij zag zichzelf 'als de instantie die de plaats van de volksvertegenwoordiging innam' (blz. 18) en zij was volgens Hoek tot het inzicht gekomen 'dat zij na de bevrijding van ons land een rol diende te spelen die men zou kunnen vergelijken met die van koning Willem I na 1815' (blz. 18).